

Akdeniz Enerji Denkleminde Libya Krizi ve Türkiye

Akdeniz Havzası'nda bulunan enerji kaynaklarının paylaşımı, kıyı ülkelerinin deniz sınırlarını belirleme ve kullanma hakkı gibi ihtilaflar, önümüzdeki dönemde Ortadoğu'yu ve genel olarak dünya ekonomi politikasını etkileyecek kritik konulardan biri olacak gibi görünüyor. Arap Baharı'ndan sonra oluşan siyasi dengeler ve bölgedeki mevcut krizlerin bir boyutu da şüphesiz Doğu Akdeniz jeopolitiği ve enerji kaynakları ile yakından alakalı. Bölgesel denklem hızla kutuplaşırken, Doğu Akdeniz üzerindeki mücadele her geçen gün daha da somutlaşıp ittifakları şekillendiriyor. Bugün Suriye ve Libya'da sekiz yıldır devam eden krizlerin ve mücadele sürecinin önemli bir boyutunu da Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı ve kontrolü konusu oluşturuyor.

2013 yılında Mısır'da yapılan ilk özgür seçimle cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi'nin daha bir yıl dolmadan darbe ile iktidardan indirilmesi ardından, bölgenin dizaynı çerçevesinde hızlı bir yeniden yapılanma süreci başlatıldı. Bir yandan İsrail-Mısır ilişkileri restore edilirken bir yandan da Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın da dâhil olduğu bir bölgesel ittifak inşa edildi. Bu ittifaka, maddi destek sağlamak üzere bir süre sonra, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve kısmen Suudi Arabistan da dâhil oldu. Şüphesiz söz konusu ittifakın manevra kabiliyeti ve stratejisi, Ortadoğu'da olduğu gibi Akdeniz'de de enerji kaynaklarını ve jeopolitiğini kontrol etmek, yeni ticaret yolları ve yeni gaz ve petrol boruları inşa ederek bölgesel nüfuzu artırmak üzerine şekillendirildi.

Söz konusu bölgesel bloğa son dönemlerde Akdeniz'i kuşatan diğer ülkelerden de talepler gelmeye başlaması, âdeta tüm Akdeniz Havzası'nda yeni bir denklemin inşa edilmekte olduğunun kanıtlarından biri gibi. Özellikle İtalya'nın bu oluşuma sıcak bakması, ittifakın Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmayıp daha batıya sarkacağını ve nihai hedef olarak Akdeniz'e komşu tüm Güney Avrupa ülkelerini bir şekilde etkileyeceğini göstermekte. Bu anlamda, Avrupa ülkelerinin alacağı pozisyon ve yaklaşım, buradaki sürecin dinamiğini şekillendirmede önemli bir faktör olacak.

14 ve 15 Ocak'ta söz konusu ittifakı güçlendirmek için Kahire'de "1. Doğu Akdeniz Gaz Forumu Bakanlar Buluşması" gerçekleştirildi. Bahse konu ülkelerin enerji bakanları yanı sıra, sürpriz bir şekilde Ürdün ve Filistin de toplantıya katıldı. Forumu katılmayan ülkelerden Türkiye, Lübnan, Libya, KKTC ve Suriye ise ya davet almadı ya da katılmamayı tercih etti. Kahire'deki forumun amacı, bölgesel bir gaz pazarı oluşturmak ve Akdeniz'deki gazın paylaşımını yapmak olarak ifade edilmekte. Uluslararası hukuka göre kapalı bir deniz olarak kabul edilen Akdeniz'de, kıyı devletlerin katılımıyla "hakkaniyet ilkesine" göre bir anlaşma yapılması gerekmekte.

Söz konusu ittifakın karşısında kendi deniz sahasını korumaya çalışan Türkiye ise, bir yandan "Barbaros Hayrettin Paşa" gibi araştırma gemilerini Akdeniz'e yollarken bir yandan da bu gemiyi savunacak ve refakat edecek askerî gemileri bölgeye sevk ediyor. Ankara'nın izlediği bu politika aynı zamanda, Mısır ve İsrail'in başını çektiği ittifaka net bir mesaj niteliği de taşıyor. Bölgesel denklem içinde kendi kıta sahanlığını korumaya çalışan Türkiye, Akdeniz'de bir oldubittiye izin vermeyeceği yönündeki kararlılığını sürdürüyor. Her fırsatta bu söylemi tekrarlayan Türk yetkilileri, sahadaki fiilî icraatları ile de bunu ortaya koyuyorlar. Hiç şüphesiz bölgenin gelecekteki ekonomi politikasını şekillendirecek olan Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımında, Türkiye'yi jeopolitik ve deniz sınır haklarından mahrum etmeyi düşünen mümkün değildir.

Libya Faktörü ve Türkiye

Arap Baharı sürecinin sancılı geçtiği fosil yakıt zengini coğrafyalardan biri de Libya oldu. NATO'nun askerî müdahalesi ile iç savaşa dönüşen ülkedeki kriz, Libya'ya ait enerji kaynaklarını da Akdeniz'deki yeni enerji çatışmasında taraflardan biri haline getiriyor. Hâlihazırda ikiye parçalamış durumundaki Libya'da ABD, İtalya, Fransa, İngiltere, Rusya, Mısır ve BAE'nin kendi menfaatleri doğrultusunda geliştirdikleri politikalar, ülkedeki geçiş sürecini olumsuz etkiliyor. Libya'da devam eden krizin bir boyutu kendi enerji kaynakları ile alakalı iken, diğer boyutu Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının hâkimiyetiyle yakından alakalı. Dolayısıyla Libya'daki mevcut gelişmeleri; askerî ve siyasi krizi, tüm bu jeopolitik denklem içinde okumak gerekiyor.

Libya'da, biri Fayiz es-Serrac yönetiminde Ulusal Mutabakat Hükümeti, diğeri de Tobruk merkezli Halife

Hafter idaresinde Temsilciler Meclisi Hükümeti olmak üzere siyasi yapı fiilî olarak ikiye bölünmüş durumda ve ülkedeki hükümet krizi henüz çözülmüş değil. Türkiye, burada özgür seçimlerle başa gelen Serrac hükümetini destekliyor. Uluslararası meşruiyeti olan Serrac'ın karşısında yer alan Hafter ise, Türkiye'nin Libya'daki insani ve kültürel etkisinden rahatsızlık duyuyor. Türkiye'nin desteklediği yerel unsurlara karşı askerî operasyonlar düzenleyen Hafter'in amacı, hem Türkiye'nin Libya'daki etkisini kırmak hem de Akdeniz'de Mısır ve İsrail'in başını çektiği ittifakın yanında yer almak. Son olarak Tobruk hükümeti parlamento sözcüsünün Türkiye karşıtı tedbirler almaya hazırlanıldığını açıklaması, bu durumu kanıtlar nitelikte.

Libya'daki barışçıl siyasi sürece destek veren Türkiye, bir yandan sahadaki etkisini korurken bir yandan da Libya'daki siyasi krizin çözülmesi için düzenlenen uluslararası toplantılara aktif katılım sağlıyor. Ancak ne var ki uluslararası toplantılarda halkın sesi veya özgür seçimle belirlenen siyasi iradenin menfaati her zaman gözetilmiyor. Siyasi krize çözüm bulmak adına son olarak 13 ve 14 Kasım 2018 tarihlerinde İtalya'nın Palermo kentinde Uluslararası Libya Konferansı düzenlendi. Seçimlerin yapılması ve Libya'nın geleceğinin konuşulduğu zirvede Türkiye'yi temsil eden Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, konferans sırasında gizli görüşmeler yapıldığı ve Türkiye'nin sürecin dışında tutulmak istendiği gerekçesiyle, "Türkiye bu toplantıyı büyük hayal kırıklığıyla terk ediyor." diyerek çekildi.

Avrupa ülkeleri, enerji alanında Rusya'ya olan bağımlılıklarından ötürü hem Libya'nın enerji kaynaklarına hem de Doğu Akdeniz'deki gaz yataklarına talip. Bu nedenle Avrupa ülkeleri, yukarıda bahsedilen Mısır-İsrail denklemine sıcak bakıyor ve enerji ihtiyaçları konusunda alternatif kaynaklar oluşturabilmek için bölgeyi oldukça önemsiyor.

Libya'da siyasi çözüm çabaları devam ederken, Kaddafi yönetimine karşı devrim yapan güçlere yönelik askerî darbeye bulunan Halife Hafter'e bağlı silahlı milisler, 15 Ocak'ta Libya Ulusal Ordusu'nun ülkenin güneybatısında bulunan askerî güçlere karşı operasyon başlattığını ilan etti. Hafter'in arkasında Mısır ve BAE gibi güçlerin olduğu düşünülünce, Libya'da devam eden iç savaş ve hükümet krizlerinin iç faktörlerden ziyade bölgesel jeopolitik denklemin bir parçası olduğunun altını çizmek gerekiyor.

Bu arada Suriye üzerinde mutlak hâkimiyet kuran Rusya'nın, aynı zamanda "Suriye adına" Akdeniz'in yeni bir aktörü olduğunu da belirtmek gerekir. Bu çerçevede, Rusya'nın Suriye'deki varlığını ve artan etkisini, orta vadede özellikle Doğu Akdeniz'deki güç mücadeleleri etrafında düşünmek yerinde olacaktır. Zira Rusya yalnız Suriye'de rejimi değil, Libya'da da Hafter'i destekleyerek bölgede önemli bir güç haline gelmiş bulunuyor. Rusya'nın bir süre önce Akdeniz'de bir askerî tatbikat düzenleyeceğini açıklamasını da bu niyetinin net bir ifadesi olarak okumak mümkün. Bu ise, Akdeniz jeopolitiğinde Rusya'nın da etkisi olacağını gösteren önemli bir durum.

İsrail ve Mısır'ın başını çektiği Türkiye karşıtı ittifakın bloklaşması, Akdeniz'deki enerji kaynaklarının kontrolünde olduğu kadar, Ortadoğu'daki genel kutuplaşma ve bloklaşmada da kendini gösteriyor.

Önümüzdeki dönemde, Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmaya yönelik girişimleri, hem Libya'daki güç mücadelesini hem de Doğu Akdeniz'deki enerji denklemini şekillendirecek gibi görünüyor. Bir yandan Rusya'nın olası etkisi, diğer yandan Avrupa ülkelerin İsrail'den gaz ithalatı sağlamaya yönelik geliştirdikleri stratejileri ve son olarak da Türkiye'nin kıta sahanlığında uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını korumaya yönelik çabaları, Libya ve Akdeniz'deki güç dengesini etkileyecek süreçler. Rusya'nın Suriye'deki etkisi ve Akdeniz'de olası bir aktör olarak kabul edilmesi, İsrail-Avrupa-Türkiye-Rusya denkleminde yeni ittifaklar da ortaya çıkarabilir. Söz konusu bu dört aktörün yanında ABD'nin de Akdeniz'deki stratejisi ve yaklaşımı, sürecin şekillenmesini daha da hızlandıracaktır. Hasılı Akdeniz'deki "sessiz gerilim" her an daha büyük bir krize dönüşebilir. Burada önemli olan, yukarıda sayılan aktörlerin alacağı pozisyon ve kimi ülkelerin son anda taraf değiştirme olasılığıdır.

Akdeniz'de uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını korumaya çalışan Türkiye, ne Rusya'nın aşırı şekilde güçlü bir aktör haline gelmesinden memnun ne de İsrail-Mısır ittifakın izlediği stratejiden. Avrupa ülkelerinin alacağı pozisyon, hem Türkiye'nin Akdeniz'deki politikalarını hem de Rusya'nın bu süreçte daha fazla güçlenip güçlenmeyeceğini belirleyecek gibi görünüyor. Bunun için de Libya ve Suriye'deki siyasi geçiş süreci, öncelikli sınav olma niteliği taşıyor.